

Линтвар О. М.

Національний авіаційний університет

Плетенецька Ю. М.

Національний авіаційний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ МОРСЬКОГО ЖАРГОНУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ Р. КІПЛІНГА «ЗУХВАЛІ КАПІТАНИ»)

У статті розглядається проблематика морської термінології взагалі і морського жаргону зокрема на прикладі літературного твору Р. Кіплінга «Зухвалі капітани» і його українського перекладу, виконаного А. Санченком. Побут моряків супроводжується специфічною комунікацією, яка знаходиться на межі морської термінології і побутового просторіччя. Характер творення морського жаргону базується в тому числі на полісемії, коли термін із повсякденного вжитку набуває специфічного морського жаргонного характеру зі своїми тонкощами і відтінками значень. Ця колоритна суміш помітна в українському перекладі означеного твору і репрезентується вищою концентрацією жаргонного конотативного лексичного елементу порівняно з первинним текстом. У дослідження авторки послуговалися такою класифікацією морського жаргону: міжособистісні відносини, діяльність моряків, моряк і навколишній світ. Так, у результаті перекладацького аналізу було помічено конотативно забарвлені жаргонізми на відміну від часто нейтральної лексики чи фразеологізму у тексті першоджерелі. Крім того, морський україномовний жаргон характеризується додаванням флексій, що призводять до появи димінутивів. Димінутиви додатково привносять елемент конотативності, причому як в бік позитивної семантики, так і в бік негативної, залежно від контексту висловлювання. Ще одним аспектом контрастивного аналізу двох текстів є більша жаргонна варіативність синонімічності у тексті перекладу порівняно із англійським першоджерелом. Поряд з еквівалентним перекладом помічаємо описовий переклад, транслітерацію, лексичні заміни та інтенсифікацію конотативного образу лексичного елементу. Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення ролі димінутивів морського жаргону з огляду на флективність української мови, їх ваги і впливу на читацьке сприйняття вторинного тексту.

Ключові слова: жаргонізм, морський жаргон, полісемія, «Зухвалі капітани», мариністика, конотативне забарвлення

Постановка проблеми. Відтворення морської термінології і вирішення завдань, пов'язаних з таким перекладом, стоїть на сучасному порядку денному і є актуальним в контексті як промислового, торговельного, науково-дослідного, так і тим більше військового флотів. Морський жаргон у міжособистісному спілкуванні морського керівництва і персоналу складає питому частину загально-морської комунікації. Важливим і цікавим завданням вважаємо дослідження застосування морського жаргону у художній літературі, яка є відображенням побутового спілкування моряків у реальному професійному середовищі. Матеріалом дослідження слугує повість Р. Кіплінга «Зухвалі капітани» і її переклад українською мовою, виконаний Антоном Санченком. Пропонуємо перекладацький і порівняльно-контрастивний аналіз жаргонного слововжитку в англійській мариністичній літературі та україномовному перекладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою морської термінології на різних рівнях, починаючи від історичного аспекту формування такої термінології до функціонального і лінгвістичного займалися, займалися дослідники Смірнов Н., Горбач О., Богородський Б., Розен С., Панько Т., Кочан І., Мацюк Г., Бурячок А. та ін. Утім, проблема перекладу морського жаргону залишається невирішеною і недостатньо внормованою на лексикографічному рівні.

Формулювання цілей статті. Розмовному рівню комунікації притаманна перманентна динаміка і осучаснення. Сленг у морському жаргоні є відображенням динамічності мови повсякденного спілкування, тому метою цієї статті є спроба проаналізувати використання морського жаргону на сучасному етапі на засадах перекладацького аналізу, адже досліджуваний україномовний переклад повісті «Зухвалі капітани» вийшов друком у 2019 р.

Виклад основного матеріалу. Моряки завжди славилися тим, що розбавляли свою промову колоритними сленговими виразами. Напевно, це пояснюється тим, що служба на флоті пов'язана з постійною небезпекою для життя та важкою роботою. Крім того, своя «мова», яка зрозуміла однодумцям, представникам однієї професії, зближує, створює відчуття «свій» на відміну від «чужого». Морський жаргон в англійській мові з часом перетворився на сталі повсякденні висловлювання. Його вживає практично кожен, дотичний до морської професії, як у професійному середовищі, так і у повсякденному житті. Часто ми можемо спостерігати і протилежне явище. Деякі слова і вирази повсякденного вжитку приживаються серед моряків і набувають зовсім іншого значення, перетворюючись на морський жаргон. Цей процес лексичного взаємозбагачення і взаємозапозичення є двостороннім і пов'язаним із полісемією. З метою структурування термінів морського жаргону, пропонуємо їх класифікацію, в основі якої лежить класифікація військового сленгу, запропонована П.Д. Мітчеллом [1]. Відповідно до такої класифікації морський жаргон можна розділити на нижченаведені тематичні групи та підгрупи: міжособистісні відносини (повсякденні взаємини між моряками, взаємини між моряками залежно від звання та посади, ставлення до морського персоналу і цивільного населення іноземних держав); діяльність моряків (повсякденна діяльність, побут моряків, відпустка та дозвілля); моряк і навколишній світ (їжа, одяг та обмундирування, стан здоров'я і частини тіла людини, моральний стан).

Варто зазначити, що морський жаргон має деякі яскраво виражені особливості і відрізняється від жаргону в традиційному розумінні. У сучасній англійській мові використовується велика кількість сленгових виразів, що мають морське походження, про що мало хто здогадується.

Вибір матеріалу дослідження пояснюється наявністю великої кількості жаргонного лексичного елемента, вжитого у творі Редьярда Кіплінга «Зухвалі капітани». Загалом усі діалоги твору Р. Кіплінга переважно написані з додаванням жаргонної та сленгової лексики не лише морської тематики, а й молодіжного сленгу, як наприклад:

*“Go ahead, **man**”, said Long Jack impatiently [2, с. 42].*

*«Ну давай вже **чувак**», – підганяв довгий Джек [3, с. 47].*

Характерною особливістю перекладу цього твору є заміна у вторинному тексті слів на кшталт

the man, the woman, the person, the creature власними іменами або іменниками із конотативним компонентом. У прикладі, зазначеному вище, перекладач вирішив додати деякої невимуженості діалогу, замінюючи “man” на «чувак», підкреслюючи особливий тон належності до однієї спільноти засобами неформального спілкування.

*“Say, this is **great!**” Harvey cried, as the fish came in gasping and splashing-nearly all poke-hooked, as Dan had said [2, с. 44].*

*«Так це ж **кльово!**» – вигукнув Гарві, бо риба біла хвостами, роззявляла роти й кидалася буквально на все, як і казав Ден [3, с. 51].*

У цьому прикладі прислівник «**great**» перекладено не звичним «чудово», а більш молодіжним та сленговим словом «**кльово**», набуваючи конотативного забарвлення.

*“We’ll be back,” – said Long Jack, «an’ in case you’ll not be lookin’ for us, **we’ll lay into you both if the trawl’s snarled**” [2, с. 46].*

*«А **дзуськи**, – сказав Довгий Джек. – Повернемося, а якщо ви нас не шукатимете, то **дамо обом на горіхи**, якщо ярус заплутаний» [3, с. 52].*

Автор перекладу вирішив додати від себе такий український жаргонний вислів, як «**а дзуськи**» – вигук, що означає «годі, зась» або ж якусь заборону. Також перекладач використав український фразеологізм «**дамо на горіхи**» замість «**we’ll lay into you**». Англійська ідіома «to lay into someone» означає нападати на когось фізично або критикувати когось у гнівній формі. Вищезазначені приклади демонструють тяжіння перекладача до вибору лексики зниженого регістру порівняно з англійським художнім текстом, що очевидно пов'язано з особливостями міжособистісної комунікації серед українських моряків, увиразнюючи використання морського жаргону побутовим сленгом.

Розглянемо особливості застосування жаргонної лексики саме при перекладі термінів морської тематики, вживаної на борті корабля у творі «Зухвалі капітани» Р. Кіплінга:

***The old man** was dhrunk, his chin waggin’ on the tiller, an’ I sez to myself, If iver I stick my boat-huk into T-wharf again, I’ll show the saints fwhat manner o’craft they saved me out av [2, с. 49].*

***Пана** лика не в’язав, гоїдався на тому румпелі туди-сюди, і я сказав собі: «Якщо я тільки знову подам швартов на причал в Бостоні, я покажу всім святым, з якої душпайки вони мене порятували» [3, с. 55].*

У реченні знову ж було використано нейтральне **man** у словосполученні «**old man**» яке

у перекладі було відтворено як «папа», що є жаргонною назвою капітана.

"Jest here, or hereabouts," Disco replied, "earnin' my bread on the deep waters, an' dodging' Reb privateers" [2, с. 39].

«Тут же, або десь поблизу, – відповів Дуско, – в поті чола заробляв свій хліб серед хвиль і тікав від сепарських приватирів» [3, с. 46].

У цьому випадку **Reb privateers** автор перекладу замінив на вислів **сепарські приватирі**. Дуско вживає жаргонну зневажливу назву заколотників Півдня. **Приватир** – озброєне приватне судно для грабунків на комунікаціях ворога. Повесть в українському перекладі вийшла друком у 2019 році, що пояснює вибір перекладача, який керувався негативною конотацією свого варіанту «сепарські» на відміну від нейтрального «повстанські». Такий переклад вважаємо доречним і влучним і таким, що є прикладом стратегії одомашнення та відповідає очікуванням читача.

I'd give my wage an' share to see him at the gangwayo' the old Ohio 'fore we quit floggin' [2, с. 58].

Я би віддав свою зарплатню та **пай**, тільки щоб побачити його на сходнях старого доброго «Огайо» до того, як відмінили покарання канчуками [3, с. 8].

Тут нейтральний іменник «**share**» знову набув конотації невимуженості і жаргонності – «**пай**», що у морському жаргоні означає частину заробітної плати на рибальському судні, яку моряк отримує натурою або грошима після продажу риби.

"Heave in the dories an' we'll dress down after supper" [2, с. 60].

«Піднімайте дорі, **пошкеримо рибу** після вечері» [3, с. 68].

В означеному прикладі англійський вираз «**to dress down**» перекладається як «**шкерити рибу**», що в перекладі з морського жаргону означає чистити, обробляти, потрошити рибу ножем або спеціальним гачком. Фразове дієслово оригіналу рукою майстра перекладу перетворюється на фразеологізм-жаргонізм у мариністиці.

"I'll lay my wage an' share 'tis more'n half play-actin' to him, an' he consates himself he's a bold mariner" [2, с. 65].

«Присягаюся своїм окладом та паєм, для нього це наполовину гра, він вдає з себе **морського вовка**» [3, с. 74].

Тут повторюється морський термін «пай», який ми вже розглядали вище, крім того, у цьому прикладі зустрічається метафоричне словосполучення «**морський вовк**», замість англійського варіанту «**bold mariner**» (буквально – сміливий

моряк). Зазвичай, морськими вовками називають досвідчених і вправних моряків. Здається, що така метафора сягає свого коріння у романі Джека Лондона «Морський вовк» (1904 р.).

With Disko, Harvey took no liberties; not even when the old man dropped direct orders, and threaten him, like the rest of the crew, to "Don't you want to do so and so?" [2, с. 68].

З Дуско він собі такого не дозволяв, навіть тоді, коли **кеп** не давав прямих наказів, звертаючись до нього, як і до рейти екіпажу «Чи не хотів би ти зробити те чи те?» [3, с. 76].

У цьому прикладі автор перекладу застосовує лексичну заміну «**old man**» на «**кеп**» (не «папа»), констатуючи синонімічне розмаїття професійного мариністичного жаргону в українській мові. **Кепом** на морському жаргоні називають капітана, звісно за очі. Це найважливіша людина на судні, його накази виконуються беззаперечно навіть тими, хто старший за званням.

"0-ver-alls! 0-ver-alls!" Yelled Dan, who knew that one of the Carrie's crew had worked in an overall factory the winter before [2, с. 81].

«Кому **робу**? Халати-комбези!» – ренетував Ден, який знав, що один з матросів «Керрі» минулої зими підробляв на фабриці спецодягу [3, с. 93].

У цьому випадку іменник «**overalls**» перекладено не як «комбінезон» або ж «спецодяг», перекладач навмисне використовує просторіччя «**роба**», що означає «**робочий одяг**», знижуючи регістр і, таким чином, уніфікуючи обраний перекладацький стиль. Вторинний текст виглядає цілісним, послідовним і цікавим з погляду читача.

The bark's crew fired small coal from the galley, and the dories threatened to come aboard and "raze" her [2, с. 95].

Команда баркентини кидалася палаючими вуглинами із **камбуза**, і дорі погрожували піднятися «**на абордаж**» [98, с. 105].

У прикладі «**galley**» перекладено таким морським терміном, як «**камбуз**», який означає «**кухня на судні**». Крім того, дієслово «**to raze**» у цьому реченні перекладено, як «**підняти на абордаж**», в перекладі з морського жаргону «**абордаж**» – це звалище або зчеплення двох суден з метою завдати шкоди один одному.

Slatin Beeman he hez one," said Dan, cautiously. "I saw her at the Union Depot in Boston, with three niggers hoggin' her run" [2, с. 15].

У Слатіна Бімана є такий, – сказав Ден обережно. – Я бачив його в Об'єднаному депо в Бостоні, з трьома неграми, що вилизували його **шурубрами** [3, с. 26].

У цьому прикладі автор перекладу використовує жаргонний морський термін «**шурубра**» – це щітка на довгому держаку для миття бортів чи палуби на судні.

“Patience o’ Jerusalem!” snapped Uncle Salters, backing water with a splash [2, с. 22].

«Терпіння ерусалимське! – огризнувся дядько Солтерс, зі сплеском табанячи веслами» [3, с. 22].

“**To back water with a splash**” у поданому прикладі перекладено із застосуванням морського жаргону «**табаніти веслами**». «Табань!» – команда гребти веслами назад, гальмувати.

“That’s a notion. But I think we can get the ‘Constance’ around about as soon as your men’s freight” [2, с. 118].

Це варіант. Але я думаю, ми подамо «Констанцію» не пізніше твого моряцького товарняка» [3, с. 127].

У цьому прикладі “**men’s freight**” було перекладено жаргонним еквівалентним способом, як «**моряцький товарняк**».

“Would you trust him to Airheart?”

“– It’s a risk taking a raw boy” [2, с. 125].

«Ви б довірили його Ейрарту?»

«– Ризиковано брати салажонка...» [3, с. 134].

У цьому прикладі “**raw boy**” (дослівно – сирий хлопець) було перекладено словом «**салажонок**», що в глосарії морського жаргону є зменшено-пестливою формою для опису молодого недосвідченого матроса, але русифікована форма за рахунок суфікса видає негативне забарвлення, підкреслює зневажливе ставлення.

“That’s what I took the cable fer; but, say, is the doctor anywheres aranund? I’ll draown that crazy rigger some day, his one cussed joke an’ all” [2, с. 145].

«Це саме те, заради чого я витратився на фунікулер. Слухай, а де ж наш док? Одного дня я втоплю цього скаженого негра. Він знає один-єдиний клятий жарт» [3, с. 156].

Іменник «**doctor**» у запропонованому прикладі відтворено жаргонізмом «**док**». У наш час цю лексему можна назвати сленговою, адже вона давно вийшла за межі тезаурусу морського жаргону і може означати «старша людина», «батько», «друг», крім власне «лікар».

“Harve, I’ve kinder took to you, but efyou nod onet more I’ll lay into you with a rope’s end” [2, с. 29].

«Гарві, ти мені подобаєшся, але якщо ти клюнеш носом ще раз, я тебе приведу до тямі **линьком**» [3, с. 37].

Тут Ден знову вживає таку англійську ідіому, як “**to lay into someone**”, яка вже розглядалась

нами вище, крім того, “**rope’s end**” було перекладено жаргонним «**линьок**». Линьок – це тонкий шнур, яким шмагали покараних матросів на морському судні.

Troop was smoking by the roof of the cabin, one eye on the craft around, and the other on the little fly at the main-mast-head [2, с. 30].

Диско Тур куриє собі біля даху каюти – споглядаючи упівока за суднами довкола й стежачи за дрібним «**чаклунчиком**» на верхівці грот-щогли» [3, с. 38].

У поданому прикладі “**a little fly**” було перекладено «**дрібним чаклунчиком**», де **чаклунчик** – це розпущена прядка троса, яка показує напрямок вітру.

“Then he come to Dad, towin’ Penn, – thet was two trips back, – an’ sez he an’ Penn must fish a trip fer their health” [2, с. 37].

«Він прийшов до батька, притягнув із собою Пенна, – це було два рейси тому, – і сказав, що їм треба на **путину** для поправки здоров’я» [3, с. 45].

В цьому випадку фразеологізм “**to fish a trip**” перекладено як «**путина**», що означає риболовний сезон, як правило на певну рибу.

There was an incessant slapping and chatter at the bows now, varied by a solid thud and a little spout of spray that clattered down on the foc’sle [2, с. 39].

На носі безупинно хлюпало й скрипіло, й для різноманіття весь час глухо гепало й обдавало фонтанами бризок, що торохтіли об **тамбучину кубрика**» [3, с. 44].

“**Foc’sle**”, що у повній формі звучить, як **fore-castle**, у цьому прикладі було відтворено як «**тамбучина кубрика**». Автор перекладу застосував тут описовий переклад із залученням жаргонних лексичних одиниць. **Тамбучина** – тамбур, вузька, вертикальна будка над люком у палубі, що захищає від заливання, **кубрик** – житлове приміщення на судні для команди [4].

There was a burst of spray as the hatch opened, and Disko, in yellow oilskins, descended [97, с. 51].

Їх обдало бризками з відкритої лючини, й Диско в жовтому клейончастому **рокані** скотився вниз по трапу» [98, с. 58].

Іменник “**oilskins**” тут перекладено як «**рокан**». **Рокан** – це штормова водонепроникна роба рибалки зі штормовки з каптуром та високих клейончастих штанів зі шлейками. У перекладі помічаємо лексичну заміну на рівні семантичного звуження.

Harvey spent his leisure hours for the next few days under Tom Platt’s lee, learning to use a needle and palm [2, с. 65].

Гарві проводив свої вільні від вахти години, засвоюючи від Тома Платта мистецтво голки та парусної рукавички [3, с. 74].

У цьому прикладі іменник “**palm**” було перекладено як «**парусна рукавичка**». Для перекладу такого жаргонного терміну автор обрав описовий переклад, **парусна рукавичка** – шкіряна пальчатка з металевими насадками на долоні, пальцях тощо для роботи великими вітрильними голками замість звичного швачкам наперстка.

The dories sang about him and his food [2, с. 93].

Дорі виспівували про нього та його їдло [3, с. 98].

У цьому випадку англійське слово “**food**” було перекладено не просто як «**їжа**», а жаргонізмом, вживаним на палубі корабля і не лише, яке можна віднести до елементів українського просторіччя – «**їдло**».

“Caesar! That’s no way to get a dinghy overside,” said Harvey, still intent on the yacht” [2, с. 131].

Царице небесна! Вони не можуть вивалити за борт тузик, – Гарві усе ще пильнував, що там на яхті [3, с. 139].

При перекладі терміну **dinghy**, який часто перекладається за допомогою транскрибування як «дінгі», було використано жаргонний еквівалентний морський термін «**тузик**». Туз – це найменша із суднових шлюпок. Тут спостерігаємо появу демінутиву, проявленого за рахунок суфіксу. До слова, ця стратегія також є наскрізною і може становити тенденцію у мариністичній літературі.

Evidently “muckle” could not be the dinner-horn, so Harvey passed over the maul, and Dan scientifically stunned the fish before he pulled it inboard, and wrenched out the hook with the short wooden stick he called a “go-stick” [2, с. 33].

Очевидно, «макл» не міг бути сигналом до обіду, тож Гарві потягнувся за молотком, а Ден уміло оглушив рибу, перш ніж затягнути її за борт і витягнути з неї гачок за допомогою корот-

кої дерев’яної палички, яку він називав «штричкою» [3, с. 40].

У запропонованому прикладі продемонстровано використання автором перекладу такого просторічного українського слова, як «штричка», замість англійського варіанту *go stick*.

Висновки. Отже, переклад жаргонізмів у художній літературі може становити проблему, тому для адекватного перекладу текстів, що містять велику кількість жаргонізмів, важливо обрати правильну стратегію перекладу. Відомо, що при перекладі цього соціолекту пріоритетом є передача основного значення з униканням двозначності. Для того, щоб адекватно відтворити жаргонний термін при перекладі та не втратити його зміст і експресивність, перекладач може шукати нестандартні одиниці аналогічної експресивності у мові перекладу, використовувати описовий переклад, перекладати лексичну одиницю за допомогою таких засобів, як транслітерація, чи надання конотативної яскравості вихідному елементу.

Проведене дослідження з перекладу морських жаргонізмів у творі «Зухвали капітани» Р. Кіплінга дає можливість констатувати, що найчастотнішими способами перекладу жаргону є пошук еквівалентних жаргонних одиниць в українській мові, переклад за допомогою українського просторіччя, описового перекладу та транскрибування, крім власне еквівалентного перекладу. Спостерігаємо також збільшення кількості жаргонних лексичних одиниць у перекладі порівняно з оригіналом, що робить текст перекладу цілісним, послідовним, уніфікованим і колоритним, що відповідає реаліям повсякденного спілкування спільноти українських моряків.

Перспективою дослідження вважаємо вивчення лінгвістичної ваги демінутивів у перекладі художніх текстів мариністики з огляду на флективність української мови.

Список літератури:

1. Mitchell P.J. English Military Slang: Definition, Means of Formation and Thematic Classification // Language and Culture. 2014. №3 (27). P. 53-60.
2. Kipling R. Captains Courageous A Story of the Grand Banks. URL: <http://www.giuliotortello.it/articoli/capt-courageous.pdf> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Кіплінг Р. книга Зухвали капітани. Повість великої Банки. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/zuhvali-kapitani-povist-velikoi-banki.html> (дата звернення: 15.03.2023).
4. Slovnyk.Me. URL: <https://slovnyk.me/> (дата звернення: 16.03.2023).

Lyntvar O. M., Pletenetska Yu. M. SPECIFICITY OF MARINE JARGON TRANSLATION (CASE STUDY: THE R. KIPLING’S STORY “CAPTAINS COURAGEOUS”)

The article examines the problems of marine terminology in general and marine jargon in particular, based on the material of R. Kipling’s literary work “Captains Courageous” and its Ukrainian translation, done by A. Sanchenko. The life of sailors is accompanied by a specific communication that is on the border of maritime

terminology and everyday colloquial language. The nature of maritime jargon formation is based, among other things, on polysemy, when a term from everyday communication acquires a specific maritime jargon character with its subtleties and nuances of meaning. This colorful mixture is noticeable in the Ukrainian translation of the mentioned literary work and is represented by a higher concentration of jargon connotative lexical element compared to the original text. In their article, the authors used the following classification of marine jargon: interpersonal relations, activities of sailors, sailor and the surrounding world. Thus, as a result of the translation analysis, connotatively colored jargon was noticed, in contrast to the neutral lexical units or phraseology in the source text. In addition, marine Ukrainian jargon is characterized by the addition of inflections, which leads to the appearance of diminutives. Diminutives additionally bring an element of connotativeness, which can be both of positive and negative semantics, depending on the context of the utterance. Another aspect of the contrastive analysis of the two texts is the greater jargon variability of synonymy in the translated text compared to the English source text. Along with the equivalent translation, we notice the presence of descriptive translation, transliteration, lexical substitutions and intensification of the connotative image of the lexical element. We consider the study of the role of diminutives of marine jargon regarding the flexibility of the Ukrainian language, their weight and impact on the reader's perception of the secondary text to be a prospective for further research.

Key words: *jargonism, marine jargon, polysemy, "Captains Courageous", maritime fiction, connotative coloring.*